

”Foucault”, og at Thielst vil levere til begge former for efterspørgsel.

Bogen er ikke noget makværk, men skæmmet af venstrehåndsarbejde og mangel på stringens, der kunne have givet den analytisk bæreevne og en markant profil. Som læser får man – med et blik på Thielsts publikationsliste de senere år – følelsen af at have i hænde en lidt for hurtig sammenskrivning af genbrug og rester fra forfatterens senere produktion. Til forfatterens forsvar kan det siges, at han her ikke har ambitioner om at lave idéhistorisk forskning og fraskriver sig analytiske bestræbelser, til fordel for markedstilpasset formidling. Omvendt må det fastholdes, at han dermed forspilder mange gode anledninger til at producere et virkeligt værdifuldt værk. Men desværre synes forfatteren at opfatte kravet om aktualitet som uforeneligt med systematik, og vælger det første. Resultatet bliver en temmelig overflødig bog, hvor rod og forvirring må gøre det ud for nuancer og mangfoldighed, og hvis hårdt pressede dyd bliver, at den omtaler visse positioner, der er mindre kendte i den offentlige debat. Men inspirerende eller blot rigtigt interessant bliver den egentligt aldrig.

Knut Anton Bockman

”Alt hvad du nogensinde ønskede at vide om revolutionær socialisme, men ikke turde spørge Paulus om”

Slavoj Zizek, *Det skrøbelige absolutte – eller hvorfor er den kristne arv værd at kæmpe for?*, Moderne tænkere – Gyldendal, København 2001, 272 sider, 295 kr.

Som en indledning må det vist være på sin plads at undskylde min anmeldelses lange titel. Som formildende omstændighed (eller som en forsøgsvis forklaring på dette forhold) må det nævnes, at der rent faktisk er tale om en omskrivning af en titel på en bog – *Everything You Always Wanted to Know about Lacan (But Were Afraid to Ask Hitchcock)* – som Zizek selv var med til at redigere tilbage i 1988. Når det nu er sagt, så lader fantasifulde titler i det hele taget til at være lidt af et særkende for den slovenske psykoanalytiker, filosof og ideologikritiker Slavoj Zizeks (f. 1949) efterhånden ganske omfattende forfatterskab, der dog også på et mere tematisk niveau kredser omkring fantasien – eller sagt mere præcist: Menneskets uerkendte (undertrykte?) fantasier og begær, og hvorledes disse kan siges at forklare og i nogen grad determinere vore handlinger som agenter i det politiske.

ANMELDELSER

Zizek, som er i besiddelse af en dobbelt doktorgrad (filosofi, Ljubljanas Universitet og (lacaniansk) psykoanalyse, Université Paris VIII), må i dag betragtes som en af de væsentligste eksponenter for den bølge af radikal, venstreteoretisk (dvs. venstreorienteret), politisk tænkning, der i det forgangne årti – til manges store irritation og fortrydelse – med stor succes og gennemslagskraft har entreret den akademiske arenas teoretiske slagmark. Her befinder Zizek sig, til trods for en mængde indbyrdes afvigelser og uenigheder (sådan har det nu engang altid været på venstrefløjen), i fornemt selskab med store, venstreteoretiske ”kanoner” som bl. a. diskursteoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe (en række af deres fælles arbejder findes i bogen *Det radikale demokrati – diskursteoriens politiske perspektiv*, som blev anmeldt i *Slagmark* nr. 35, s. 243-49) og de deleuziansk-spinozistiske marxister Antonio Negri og Michael Hardt (hvis hovedværk *Empire* blev anmeldt i *Slagmark* nr. 32, s. 180-83, og som for øvrigt i oversat stand lige er ved at udkomme på Informations Forlag). Fælles for disse teoretikere er en insisteren på en radikal kritik af det de opfatter som den kapitalistiske hegemoni, den altoverskyggende og umiddelbart uanfægtelige neo-liberale dagsorden (hos Zizek, Negri og Hardt giver denne kritik ligefrem anledning til en mere eller mindre eksplicit opfordring til revolutionær, samfundsomstyrtende virksomhed).

I Zizeks konkrete tilfælde udmønter denne radikale kapitalismekritik sig i en reaktualisering af ideologikritikken (Marx/Althusser) formidlet over Jacques Lacans analyse af subjektet (eller rettere det spaltede subjekts ”ubevidste”) og tysk idealisme, herunder særligt Kant, Hegel og Schelling. Det bemærkelsesværdige ved dette teoretiske sammenkog er ikke så meget blandingen (ideologikritik og Lacan er således gamle bekendte), men derimod *timing*’en. Da Zizek i 1995 for alvor brød igennem på akademisk grund med bogen *The Metastases of Enjoyment: Six Essays on Woman and Causality* var hverken ideologikritikken, Lacan, Marx eller Hegel særligt populære i den overvejende poststrukturalistiske, postmarxistiske, posthistoriske og postmoderne kontekst. Siden har Zizek adskillige gange formået at provokere sine omgivelser ved indgående at beskæftige sig med teoretisk set ”døde hunde”. Udover at arrangere en konference om Lenin som politisk tænker (drevet af en genuin sympati for manden!), rehabiliterede Zizek i hovedværket *The Ticklish Subject – The Absent Centre of Political Ontology* (1999) Descartes’ (af næsten al moderne filosofi og tænkning udskældte og dekonstruerede) Cogito, og senest har han – med den bog, som her skal anmeldes *The Fragile Absolute – Or Why is the Christian Legacy Worth Fighting For?* (2000) og *On Belief* (2001, som er udkommet på dansk (*Om troen*)) og vil blive anmeldt her i

Slagmark) – hentet kristendommen og i særdeleshed apostlen Paulus og dennes kristendomssyn frem i dagens lys som inspiration for en aktuel, politisk revolutionær praksis.

Nu kunne man naturligvis se denne utidssvarende kvalitet i Zizeks teoridannelse, som et forsøg på at gøre sig interessant udelukkende for interessens skyld, og hvis det ikke var for den ægte, politiske indignation, der præger hele Zizeks teoretiske indsats, ville jeg da også hælde til en sådan diagnose. Men netop i kraft af indignationen fremstår Zizeks arbejde som et nødvendigt supplement eller alternativ til den fremherskende konsensus – både den politiske konsensus, men så sandelig også den teoretiske.

Men lad os komme til sagen, til bogen selv. Zizek indleder sine overvejelser med en konstatering af religionens genkomst i det senmoderne. Hvor man end sig vender hen, vender religionen tilbage: Som fundamentalistiske bevægelser (kristne såvel som muslimske), som New Age-bevægelser; som generel religiøs søgen – ja, selv metafysikkritikkens spydspids – dekonstruktivismen – vender nu opmærksomheden mod det religiøse (her tænkes der sikkert på tendenser i Jacques Derridas forfatterskab). Zizek må i forlængelse af denne konstatering spørge sig selv: ”Hvad [...] en marxist, som med Lenins ord per definition er ”kæmpende materialist”, [skal] stille op over for dette

voldsomme angreb fra obskuran-tismens side? (s. 29)”. Svaret bliver ikke det indlysende, at det drejer sig om at vende al religiøsitet ryggen – så indlysende er Zizeks svar aldrig – nej, svaret bliver, at man må alliere sig med religionen, men naturligvis ikke religionen i en hvilken som helst forstand. Næ, man må alliere sig med Paulus – kristendommens første teolog, ham der gjorde det kristne budskab universelt. Netop denne universalisme fremhæver Zizek i forhold til den utopiske socialismes idealisering af de tidlige kristne fællesskaber, som netop ikke havde et universelt broderskab i tankerne – men derimod et lokalt, partikulært broderskab (Zizeks Paulus-læsning står åbenlyst og indrømmet i gæld til Alain Badiou). At ville tænke det kristne budskab i sin radikalitet uden Paulus er (og dette er Zizeks sammenligning!) som at ville tænke Marx uden Lenin (!!).

I en anden sammenhæng har Zizek uddybet sin fundamentale utilfredshed med og frustration over tidens tendens til partikularisme. Det skete i den tankeprovokerende artikel ”Multiculturalism, Or the Cultural Logic of Multinational Capitalism” (New Left Review I, 225, September/October, 1997), hvor Zizek argumenterede for, at den udbredte tendens til partikularisme på den kulturelle venstrefløj (*cultural studies*), eksempelvis multikulturalismen i virkeligheden blot var en form for omvendt racisme, der i sidste ende forhindrer et ægte, universelt

og socialistisk fællesskab. Man kan mene hvad man vil om dette synspunkt – jeg kunne eksempelvis godt finde på at erklære mig aldeles uenig – men Zizek er og forbliver en ekstrem begavet og velargumenterende talsmand for sin egen position, og jeg vil overlade det til hin enkelte selv at tage stilling til denne problematik.

Tilbage til bogen. Efter indledningsvist at have introduceret sin ærinde – at alliere Paulus' kristendomssyn med revolutionær socialisme af tungeste kaliber – fortæller Zizek sig hurtigt i en række mere eller mindre ekskursive overvejelser, der alle i et eller andet omfang har noget med sagen eller emnet at gøre, men som dog også i enkelte tilfælde, for denne anmelder at se, befinder sig i udkanten af det relevante: Balkan som spøgelse (der hjemsøger Europa og holder live i forestillingen om etniske og racemæssige essenser, dvs. racismen), *Det kommunistiske manifests* aktualitet, en ideologikritisk-psykoanalytisk læsning af Coca Cola-varemærket (og –drikken) samt forskellige tematiseringer af Lacans analyser og deres – ifølge Zizek – bemærkelsesværdige aktualitet. Alt sammen typisk for Zizek og hans skrivestil, der i høj grad betjener sig af en associativ strategi som hurtigt slutter fra en type overvejelse til en anden, og som elsker at krydre sin diskurs med populærkulturelle eksempler og analogier (filmeksempler er yndede), polemiske udfald og nu og da særdeles tunge filosofiske ræ-

sonnementer, der som ofte udvikles i dialog med Hegel (Zizek fortjener – jævnfør temaet for denne udgave af *Slagmark* – alene i kraft af sine Hegel-læsninger opmærksomhed).

Fordelen ved denne skrivestil er, at man føler sig vældig godt underholdt under hele læsningen. Ulempen er omvendt, at man risikerer at miste den røde tråd; at man efter endt læsning godt kan komme i svære vanskeligheder, hvis man vil forsøge at rekonstruere, hvad det egentlig er man lige har læst. Sådanne vanskeligheder sad jeg eksempelvis i efter min første gennemlæsning af *Det skrøbelige absolutte*, og det er præcis her, at bogen for alvor – hvis kritikens pen et øjeblik skal svinges – støder ind i problemer. Jeg havde et lignende problem, da jeg for et års tid siden læste en kortere bog (eller et længere essay) som den slovenske psykolog-filosof havde skrevet om David Lynchs filmiske hovedværk *Lost Highway*. Dette behøver indlysende nok ikke at betyde, at dette er et generelt træk ved Zizeks bøger (jeg har trods alt kun læst et fåtal af disse), men måske peger det alligevel på et mønster?

Det er under alle omstændigheder min erfaring, at Zizek tenderer at være skarpest og mest læsevenlig i kortform (jf. den strøm af debatindlæg, kronikker og artikler om dette og hint, som er et andet af Zizeks uomgængelige og karakteristiske træk). I virkeligheden ville det være en mulig, positiv indgang til *Det skrøbelige abso-*

lutte, simpelthen at læse den som en perlerække af essays med indbyrdes relationer og fælles berøringsflader? I så fald må jeg jo delvist eller helt trække min kritik tilbage ...

Langsomt vender vi dog tilbage til bogens overordnede tema, og i løbet af bogens niende kapitel introduceres Kristus og kristendommen for alvor igen og sammenlignes i samme om-bæring (i en psykoanalytisk optik) med jødedommen. Forskellen på de to indbyrdes relaterede religiøse overbevisninger gemmer sig, mener Zizek, i forholdet til den ”voldelige konstitutive handling (urforbrydelsen?, PHA), der plager den offentlige lovlige orden som et spøgelsesagtigt supplement (fantasme?, PHA) (s. 158)”. Hvor jøderne holder fast i dette spøgelse (”ved netop *ikke* at bekende denne (den konstitutivt voldelige begivenhed, PHA) eller udtrykke den symbolsk (s. 158)”, så bekender kristendommen åbent dette spøgelse og afskriver det ”som det, den kristne *agape* (kærlighed som barmhjertighed) gør os i stand til at lægge bag os”. Kristus tog synden på sig og udslattede den dermed (Zizek refererer her til Paulus). Dette fører over i en række overvejelser om Guds menneskelighed i den jødisk-kristne tradition, der udmunder i en lidt syret Schelling-læsning, hvor undertegnede bl. a. på grund af manglende forudsætninger og emnets dunkelhed må stå af.

I kapitel ti vender Zizek i korte vendinger tilbage til udgangspunktet: Den jødisk-kristne tradition, som et

værn mod obskurantismen. De Ti Bud fremhæves efterfølgende som et fuldgyldigt supplement til de forskellige erklæringer om menneskerettigheder, og Zizek understreger i særlig grad kærlighedsbudets imperative, absolutte og universelle karakter i sammenligning med menneskerettighedserklæringernes ofte relative og klasseafhængige (dvs. borgerligt-kapitalistiske) hensigt og udformning (eks. ejendomsretten).

I det efterfølgende kapitel – kapitel elleve, der egentlig handler om barmhjertighedsprincippet – kommer følgende lange *passus*, som vel kan siges ganske præcist at angive Zizeks egentlige interesse i kristendommen og kristendommens (Paulus’) budskab: ”Buddha udvalgte sine disciple i en markant tilsidesættelse af forskellene mellem de forskellige kaster og (ganske vist efter en vis tøven) selv forskellen mellem kønnene. Peger de forargelige ord fra Kristus i Lukasevangeliet ikke også i samme retning: ”Hvis nogen kommer til mig og ikke hader sin far og mor, hustru og børn, brødre og søstre, ja, sit eget liv, kan han ikke være min disciple” (Lukas 14, 26)? Her drejer det sig naturligvis ikke om en brutal og nidkær Guds krav om rent og skært brutalt had: familieforholdene er i denne sammenhæng en metafor for hele det sociale symbolske netværk, for enhver etnisk ”substans”, der bestemmer vores plads i den globale orden. Det ”had” Kristus påbyder, er følgelig ikke en slags pseudo-dia-

lektisk modsætning til kærligheden, men et direkte udtryk for det, som Paulus i Første Korintherbrev kapitel 13 med uforlignelig styrke skildrer som agape, det centrale begreb, der sammenknytter troen og håbet: det er kærligheden selv, der påbyder os ”at rive stikket ud” i forhold til det organiske samfund, vi er født ind i – eller som Paulus udtrykker det, er der for den kristne ingen forskel mellem mand og kvinde eller jøde og græker ... (s. 189)”. Denne radikale tolkning af det kristne budskab leder naturligvis – i Zizeks optik – til en radikal praksis: Man må forkaste det foreliggende, ikke-universelle fællesskab til fordel for det sande og universelle, kristne fællesskab (forstået ganske socialistisk/kommunistisk).

I slutningen af tolvte kapitel citerer Zizek Paulus: ”Tiden er knap. Herefter skal de gifte være, som om de ikke var gift, de grædende, som om de ikke græd, de, der glæder sig, som om de ikke glædede sig, de, der køber, som om de ingenting fik, og de, der gør brug af verden, som om de ikke udnyttede den. For denne verden, som den er, går til grunde (Første Korintherbrev 7, 29-31)”, og konkluderer herefter – hvilket må siges at implicere en i eminent grad materialistisk tolkning af Paulus – at ”.. den kristne ”frakobling” ikke er en indre meditatív afstandtagen, men den aktive kærlighedsgerning, som med nødvendighed fører til skabelsen af et alternativt samfund (s. 200-01)”. Det er klart, at Zizeks tolkning

af Paulus og dennes kristendomssyn falder uden for ortodoksien – ja, man kan vel spørge sig selv om Paulus overhovedet ville kunne genkende sig selv i en sådan gengivelse. Sådanne overvejelser interesserer ganske enkelt ikke Zizek, der i lighed med den afdøde (desværre), franske filosof (m. m.) Gilles Deleuze foretrækker at anvende tidligere tiders tanker og begreber progressivt til egne formål, uden smålige hensyn eller udsyn til, hvad en pågældende tænker mon egentlig prøvede at formulere og i hvilken kontekst denne formulering egentlig fandt sted (historikerens lod).

Af omfangsmæssige årsager vil jeg afbryde min anmeldelse her. Det må så være op til den enkelte potentielle læser om han eller hun kan finde den røde tråd hos Zizek (hvis ikke, så havde jeg advaret jer!). Der er – alt taget i betragtning – tale om en særdeles interessant bog, der vil kunne underholde, provokere og sætte tankevirksomheden i højeste alarmberedskab.

Pav Hedegaard Amdisen